

ПРИНЦИПИ ЗДІЙСНЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ: АКСІОЛОГІЧНІ ТА ОНТОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

PRINCIPLES OF THE EXERCISE OF STATE POWER: AXIOLOGICAL AND ONTOLOGICAL ASPECTS

Кравцова З.С.,

*кандидат юридичних наук,
асистент кафедри конституційного права
юридичного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

У статті розглянуто систему принципів здійснення державної влади, їх аксіологічні та онтологічні аспекти реалізації. На основі системного аналізу сформульовано висновок, що принципи діяльності органів державної влади України акумулюють світові й національні цінності реалізації державної влади в інтересах українського народу, характеризуються універсальністю та високою вагомістю. Функціонування органів державної влади на основі безумовного виконання принципів здійснення державної влади забезпечить високу ефективність діяльності державного апарату України.

Ключові слова: принципи здійснення державної влади, державний апарат, механізм держави, публічна влада, система принципів діяльності органів державної влади.

В статье рассмотрена система принципов осуществления государственной власти, их аксиологические и онтологические аспекты реализации. На основе системного анализа сформулирован вывод, что принципы деятельности органов государственной власти Украины аккумулируют мировые и национальные ценности реализации государственной власти в интересах украинского народа, характеризуются универсальностью и высокой значимостью. Функционирование органов государственной власти на основе безусловного выполнения принципов осуществления государственной власти обеспечит высокую эффективность деятельности государственного аппарата Украины.

Ключевые слова: принципы осуществления государственной власти, государственный аппарат, механизм государства, публичная власть, система принципов деятельности органов государственной власти.

The article deals with the system of principles of the implementation of state power, their axiological and ontological aspects of realization. On the basis of system analysis, the conclusion is made that the principles of the activity of state authorities of Ukraine accumulate world and national values of the implementation of state power in the interests of the Ukrainian people, are characterized by universality, high weight. The functioning of public authorities on the basis of unconditional implementation of the principles of the exercise of state power will ensure the high efficiency of the state apparatus of Ukraine.

Key words: principles of state power, state apparatus, state mechanism, public authority, system of principles of activity of bodies of state power.

Постановка проблеми. Нині організація та здійснення публічної влади в Україні зазнає ґрунтовного реформування. Ключовими цілями, які переслідуються під час проведення низки сьгоднішніх реформ, є суттєве підвищення ефективності здійснення державної влади, її максимальне наближення до людей, запровадження дієвого демократичного контролю за органами державної влади, їх посадовими й службовими особами, поліпшення якості виконання державних функцій, упровадження інноваційних методів управління тощо.

На наше переконання, першою умовою досягнення наведеного є всебічний аналіз принципів здійснення державної влади, їх докорінне переосмислення та доповнення новими, які забезпечать значно вищу якість функціонування органів державної влади. При цьому будь-яке реформування державного апарату має починатися саме з оцінки принципів його організації й діяльності, усвідомлення комплексності та завершеності їх нормативно-правового закріплення, встановлення прогалин і слабких місць, що не знаходять належного втілення під час їх реалізації.

Водночас на особливу увагу заслуговують аксіологічні та онтологічні аспекти системи принципів здійснення державної влади, що дають можливість також зробити об'єктивний аналіз провідних тенденцій модифікації принципів організації, діяльності й розвитку сучасного державного апарату. Відповідно, у цьому контексті аксіологічні та онтологічні аспекти системи принципів здійснення державної влади створюють передумови для переосмислення першочергових для сьгоднішньої системи органів державної влади завдань, визначення для неї головних ціннісних пріоритетів

щодо вдосконалення принципів здійснення державної влади.

Ці ціннісні пріоритети мають узгоджуватися з домінуючими на сучасному етапі розвитку суспільства й держави соціальними цінностями гуманістичної спрямованості, де людина – найвища соціальна цінність, права й свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності державного апарату, держава в особі її державних органів та посадових і службових осіб відповідає перед людиною за свою діяльність.

Окрім того, закономірно виникає питання про те, чи справді існує проблема співвідношення влади та її змісту, чи змінюються зі зміною історичних реалій владні пріоритети тощо [13, с. 11]. Водночас такі ціннісні пріоритети вдосконалення принципів здійснення державної влади повинні враховувати онтологічну специфіку діяльності державного апарату під час реалізації державно-владних повноважень, орієнтувати й забезпечувати практичну діяльність органів державної влади на впровадження зазначених цінностей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Принципи організації та функціонування державної влади, їх генезис, аксіологічна, онтологічна і юридична природа, сучасна система й модифікація в умовах сьгоднішньої трансформації українського правового поля є надзвичайно актуальними питаннями.

Варто зауважити, що висвітлення аксіологічних та онтологічних аспектів принципів здійснення державної влади має починатися з аналізу наукового доробку представників філософії права. У зв'язку із цим науковий інтерес становлять праці таких учених, як А.Н. Верещак, В.П. Горбатенко, В.Г. Граф-

ський, О.Г. Данильян, Н.Н. Єфремов, В.І. Карпець, А.А. Козловський, М.В. Костицький, С.І. Максимов, О.Є. Маноха, Н.П. Осипова, М.І. Панов, В.А. Подоорога, Ю.І. Римаренко, В.М. Свінцицький, С.С. Сливка, Б.Ф. Чміль та інші.

Водночас окремих питань принципів здійснення державної влади, їх аксіологічних та онтологічних аспектів торкалися у своїх роботах представники як загальної теорії держави й права, так і конституційного та адміністративного права та інших галузевих юридичних наук. З огляду на це науково-теоретична основа публікації включає також праці В.Б. Авер'янова, С.С. Алексєєва, О.Ф. Андрійко, В.Г. Афанасьєва, В.Г. Атаманчука, В.М. Баранова, О.М. Бандурки, М.І. Байтіна, С.В. Бобровник, Г.А. Борисова, О.Б. Горової, С.Д. Гусарєва, Н.В. Камінської, Д.А. Керімова, М.І. Козюбри, І.Б. Коліушка, А.М. Колодія, О.Л. Копилєнка, М.М. Коркунова, Н.С. Крилової, В.В. Копейчикова, С.Л. Лисєнкова, Н.М. Оніщенко, О.В. Петришина, В.Ф. Погорілка, П.М. Рабіновича, О.Ф. Скакун, Т.І. Фулей, М.В. Цвіка, В.М. Шаповала, Ю.С. Шемшученка та багатьох інших авторів.

Метою статті є висвітлення принципів здійснення державної влади, їх аксіологічних та онтологічних аспектів у сучасному суспільстві, а також формулювання аргументованих пропозицій щодо вдосконалення системи принципів функціонування державного апарату.

Виклад основного матеріалу. Методологічно вдалим підходом під час розкриття системи принципів здійснення державної влади, їхніх аксіологічних та онтологічних аспектів реалізації є визначення лексичного й етимологічного значення слів «принцип», «система», «аксіологія», «онтологія», а також встановлення системному взаємозв'язку цих категорій.

Зокрема, у «Новому тлумачному словнику української мови» слово «принцип» трактується як основне вихідне положення якої-небудь наукової системи, теорії, ідеологічного напрямку тощо; засада; основний закон якої-небудь точної науки [21, с. 899]. «Етимологічний словник української мови» встановлює, що слово «принцип» запозичене з французької мови, а саме від «*principe*» – «початок, першооснова», що у свою чергу походить від латинського «*principium*» – «перший, головний» [17, с. 574].

Академічний тлумачний словник української мови визначає слово «система» як порядок, зумовлений правильним, планомірним розташуванням та взаємним зв'язком частин чого-небудь [10, с. 203]. Водночас аксіологія (від грец. *ἀξία* – цінність та *λόγος* – учення) – це теорія цінностей, розділ філософії, що з'ясовує природу й різновиди цінностей, відносини між ними (досліджує системи або множини взаємопов'язаних цінностей) [25, с. 14]. Онтологія (від грец. *ὄν* (*όντος*) – суще та *λόγος* – учення) – учення про буття [23, с. 14].

З огляду на наведені дефініції доцільно сформулювати поняття принципів здійснення державної влади, розкрити їх ціннісні характеристики реалізації (буття) саме з позиції аксіологічного й онтологічного підходів. Адже цінності є духовно-ідеологічною основою механізму регулювання суспільних відносин, вони особливо актуалізуються на перехідних етапах оновлення організації та здійснення державної влади, розбудови громадянського суспільства. Важливо усвідомлювати, які саме цінності будуть поставлені за мету досягнення тих чи інших реформ. Наприклад, на переконання одного з представників філософської думки Стародавнього Китаю Мо-Цзи, найвищою цінністю є справедливість, адже саме вона приносить людям користь [20, с. 204]. У свою чергу Г.В.Ф. Гегель розглядав сутність цінності через її зв'язок із потребами: кожна річ, за допомогою якої людина задовольняє потреби, має свою цінність

[18, с. 13]. М. Вебер поняття «цінність» порівнював із поняттям «парадигма», вважаючи, що наукові дослідження конститууються за допомогою ціннісних понять, при цьому сама наука повинна виступати незалежною цінністю [18, с. 15].

Отже, завданням будь-якої норми права, у тому числі норм – принципів здійснення державної влади, є культивування добра, істини, справедливості, свободи, народовладдя тощо. Постає питання: наскільки вказані цінності закріплюються в принципах функціонування державного апарату?

На основі аксіологічного й онтологічного аспектів пізнання принципів здійснення державної влади можна стверджувати, що принципи здійснення державної влади в Україні – це основоположні, вихідні, фундаментальні, базові ідеї, закріплені в Конституції, законах та інших нормативно-правових актах України, характеризуються універсальністю, високою вагомістю, найвищим рівнем обов'язковості та відображають найістотніші положення реалізації державної влади в інтересах українського народу. Онтологічний та аксіологічний підхід вказує, що одним з основоположних принципів здійснення державної влади є принцип верховенства права. Варто звернути увагу на значну актуалізацію цього принципу як на національному, так і на регіональному й міжнародному рівнях.

У зв'язку із цим необхідно нагадати, що принцип верховенства права закріплений у ст. 8 Конституції України [1]. Проте його аксіологічний та онтологічний складники на національному рівні значно посилюються після проведення в Україні судово-правової реформи та прийняття Верховною Радою України 2 червня 2016 року Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» за № 1401-VIII [5], а також нової редакції Закону України «Про судоваустрой і статус суддів» від 2 червня 2016 року № 1402-VIII [6].

На регіональному рівні (зокрема, європейського континенту) аксіологічні та онтологічні аспекти реалізації принципу верховенства права різняться залежно від країни. Водночас певним поштовхом для актуалізації цього принципу стала затверджена на 86-му пленарному засіданні Європейської комісії «За демократію через право» окрема доповідь «Про верховенство права» (м. Венеція, 25–26 березня 2011 року), яка концентровано розкривала цей принцип [8]. Окрім того, у 2016 році було підготовлено контрольний список запитань для оцінки дотримання верховенства права, що був прийнятий Венеціанською комісією на 106-му пленарному засіданні [9].

На міжнародному рівні під егідою ООН принцип верховенства права включений до преамбули Загальної декларації прав людини (1948 року), із цього приводу було підготовлено дві доповіді. Зокрема, у першій наголошується на таких аксіологічних елементах принципу верховенства права, як незалежна судова система, незалежні установи захисту прав людини, визначені й обмежені повноваження влади, справедливі та прозорі вибори. Натомість у другій доповіді увагу сконцентровано на таких елементах, як якість законодавства, ієрархічна вищість закону, рівність перед законом, відповідальність перед законом, юридична визначеність, процесуальна й судова прозорість, уникнення свавілля, поділ влади тощо [8, п. 24].

Варто нагадати, що ч. 1 ст. 129 Конституції України в редакції від 28 червня 1996 року закріплювала норму, що судді під час здійснення правосуддя незалежні та підкоряються лише закону [1]. Нині чинна редакція ч. 1 ст. 129 Конституції України встановлює, що суддя, здійснюючи правосуддя, є незалежним і керується верховенством права. Це беззаперечно посилює конституційну цінність принципу верховенства права. Онто-

логічні аспекти реалізації принципу верховенства права встановлюються Законом України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 року № 1402-VIII, що визначає організацію й функціонування судової влади та здійснення правосуддя в Україні на засадах верховенства права відповідно до європейських стандартів і спрямований на забезпечення права кожного на справедливий суд.

При цьому принцип верховенства права стосується, звичайно, не лише судової влади, а всіх без винятку органів публічної влади. Адже принцип верховенства права означає принцип управління, за якого всі люди, установи та органи (публічні й приватні), а також сама держава підпорядковуються законам, які відкрито оприлюднюються, застосовуються з огляду на принцип рівності та розглядаються в межах незалежного судового процесу, а також відповідають міжнародним нормам і стандартам у сфері прав людини [16, п. 6].

Таким чином, можна говорити про визначальну аксіологічну роль принципу верховенства права під час здійснення державної влади. Водночас правопорядок і висока ефективність здійснення державної влади досягаються також через принцип верховенства закону. Н.К. Шаптала та Г.В. Задорожня зауважують, що принцип законності зумовлений принципом верховенства права [26, с. 278]. Таку ж думку висловлює В.В. Кравченко [19, с. 242]. На переконання Ю.С. Шемшученка, законність – це комплексне юридично-правове явище, що відображає правовий характер організації суспільного життя, органічний зв'язок права та влади, права й держави [27, с. 498]. Д.М. Бахрах вважає, що законність – це обов'язкова наявність достатньої кількості юридичних норм високої якості, поєднана з їх суворим дотриманням усіма без винятку суб'єктами права, насамперед органами виконавчої влади [12, с. 601].

Сутність принципу верховенства закону полягає в точному й неухильному дотриманні, виконанні, використанні та застосуванні (у встановлених законодавством випадках) уповноваженими суб'єктами (фізичними особами, юридичними особами, у тому числі органами державної влади) Конституції України, законів і підзаконних актів. Принцип законності закріплено в ст. 19 Конституції України. Вона встановлює, що органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, у межах повноважень і в спосіб, що передбачені Конституцією й законами України. Варто вказати на особливу важливість дотримання принципу верховенства закону під час здійснення нормотворчої діяльності. У разі відступу від вказаних положень досягти такої цінності реалізації принципу верховенства закону, як єдність нормативно-правового регулювання на всій території країни, буде вкрай важко.

Парадигма принципів верховенства права та верховенства закону генерує такі принципи здійснення державної влади, як гуманізм та пріоритет прав і свобод людини й громадянина. Вони регламентовані також ст. 3 Конституції України. Зокрема, людина, її життя й здоров'я, честь і гідність, недоторканність та безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права й свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження й забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Стаття 3 Конституції України є нормативно-юридичним фундаментом гуманістичного спрямування розвитку суспільного та державного життя в Україні, спрямовує всі наступні конституційні приписи, які відображають реальний або бажаний стан людини в українському суспільстві, регулює її відносини з державою, визначає їх взаємини, спрямовує політику держави на

утвердження й ефективно забезпечення прав і свобод людини [22, с. 57].

Конституційні положення про те, що права й свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, визначає основний соціальний вектор у взаєминах людини та держави; такий вектор відображається формулою «від людини до держави», а не «від держави до людини» [15, с. 7].

Аналіз здійснення державної влади в країні, ефективність її реалізації з позиції аксіологічного й онтологічного аспектів дає можливість виокремити ще такі принципи функціонування державного апарату, як народовладдя, демократизм, поділ влади, суверенність і єдність системи органів державної влади.

Принцип народовладдя передбачає, що єдиним джерелом влади є народ [24, с. 7]. Стаття 5 Конституції України встановлює, що народ здійснює владу безпосередньо та через органи державної влади й органи місцевого самоврядування. Право визначати та змінювати конституційний лад в Україні належить виключно народу та не може бути узурповане державою, її органами чи посадовими особами.

При цьому важливим є не лише формально юридичне закріплення народу як єдиного джерела влади, а й фактичне володіння народом політичними та економічними засобами для реальної участі у формі прямої чи представницької демократії в здійсненні публічної (державної та муніципальної) влади, в управлінні державними, муніципальними або суспільними справами.

Принцип народовладдя в здійсненні державної влади пов'язаний із принципом демократизму, що передбачає політичний та ідеологічний плюралізм, визнання й гарантування місцевого самоврядування, закріплення та реальне гарантування реалізації насамперед політичних прав і свобод в обсязі, що забезпечує можливість активної участі громадян у формуванні та втіленні державної політики, а також повноцінне функціонування інститутів громадянського суспільства, прийняття рішень більшістю під час захисту прав меншості та прав політичної опозиції тощо.

Реалізація принципу демократизму в здійсненні державної влади беззаперечно передбачає принцип поділу влади та принцип суверенності і єдності системи органів державної влади. Принцип поділу влади встановлює ст. 6 Конституції України, відповідно до якої державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. Аксіологічний аспект принципу поділу влади унеможливує узурпацію державної влади в одній її гілці, державним органом або посадовою особою, а також покликаний диференціювати державну владу між різними державними інституціями, створити ефективний механізм держави, запровадити дієву систему стримувань і противаг, взаємного контролю різних державних органів.

Саме такі цілі переслідує конституційно-правова реформа, яка проводиться в Україні. Водночас конституційно-правова реформа в реаліях України перетворилася на перманентний процес, який у більшості випадків не має на меті покращення механізму Української держави, втілення в національне правове поле європейських демократичних стандартів організації й діяльності публічної (державної та муніципальної) влади, покращення життя народу України, а націлений на поділ сфер впливу між різними фінансово-промисловими групами та їх лобістами в урядових колах. Зауважимо, що окремі конституційні зміни фактично розбалансували державну владу в Україні, зруйнували й той слабкий, закріплений у Конституції України в редакції від 28 червня 1996 року механізм стримувань і противаг між гілками державної влади, створили передумови для організації її в «ручному режимі» та є значною мірою корупціогенними [14, с. 49].

Водночас аналіз онтологічного аспекту реалізації принципу поділу влади в Україні показує, що державна влада не обмежується виключно законодавчою, виконавчою та судовою. На нашу думку, варто говорити також про владу Президента України, оскільки він володіє значними повноваженнями, які встановлені Конституцією України (ст. 106), законами й підзаконними актами. Окрім того, функціонує низка органів державної влади, які жодною мірою не можна віднести до законодавчої, виконавчої чи судової влади (наприклад, прокуратура, Вища рада правосуддя, Рахункова палата, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Рада національної безпеки і оборони України тощо). Це контрольно-наглядові органи, що займають самостійне місце серед державних інституцій.

Водночас важливим принципом діяльності вказаних органів державної влади є принцип суверенності та єдності системи органів державної влади. Принцип суверенності в діяльності державного апарату передбачає, що державні органи під час формування зовнішньої й внутрішньої державної політики виходять виключно з національних інтересів, потреб і запитів народу та є незалежними від тиску органів влади зарубіжних країн, міжнародних організацій тощо. При цьому ефективність здійснення державної влади залежить також від принципу єдності системи органів державної влади. Цей принцип означає, що існує єдина й неподільна система державних органів, де кожен із них виконує встановлені законодавством функції в межах своєї компетенції в системі взаємних стримувань, противаг і контролю. Відсутність певного органу державної влади, що відповідає за реалізацію окремої державної функції, неефективність його функціонування призводить до низької продуктивності всього державного апарату, неповноцінності державної системи інституцій, яка не спроможна втілити в життя покладені на неї державні функції.

На жаль, нині ми досить часто можемо спостерігати грубе ігнорування цього принципу здійснення державної влади. Як наслідок, маємо неефективність усієї публічної влади в Україні. Наприклад, наведене стосується таких державних інституцій, як Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, Національне агентство з питань запобігання корупції та деякі інші органи влади, що фактично не функціонують на єдиних конституційно-правових засадах з іншими інституціями, органічно не входять у єдину систему органів державної влади та

не пов'язані з іншими елементами державного апарату взаємною системою стримувань і противаг. Зокрема, правовий статус Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, закріплений Законом України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг» від 29 вересня 2016 року № 1540-VIII [7]. Стаття 14 цього закону закріплює, що рішення Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, не підлягають державній реєстрації Міністерством юстиції України [7, п. 6] на відмінну від нормативно-правових актів інших органів державної влади України. Формально-юридичний аналіз цих та інших положень вказує на те, що Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, органічно не вписується в єдину систему органів державної влади, оскільки функціонує не на єдиних конституційно-правових засадах з іншими органами влади.

Висновок. На жаль, обсяг публікації не дає можливості дослідити аксіологічні та онтологічні аспекти реалізації всіх принципів здійснення державної влади в Україні. Проте на основі аналізу наведених вище основних принципів функціонування державного апарату можна стверджувати, що принципи діяльності органів державної влади України акумулюють світові й національні цінності реалізації державної влади в інтересах українського народу, характеризуються універсальністю, високою вагомістю, найвищим рівнем обов'язковості. Незважаючи на конституційно-правове закріплення принципів здійснення державної влади в Конституції, законах та інших нормативно-правових актах України, фактична їх реалізація в Україні залишається недосконалою. Більше того, окремі положення нормативно-правових актів України, що закріплюють правовий статус органів державної влади України, суперечать нормам – принципам функціонування державного апарату, які мають володіти найвищою імперативністю. Ігнорування принципів здійснення державної влади під час проведення низки реформ в Україні (конституційно-правової та інших) призводить до недосягнення цілей, які задекларовані як результат вказаних реформ. На наше переконання, функціонування органів державної влади на основі безумовного виконання принципів здійснення державної влади забезпечить високу ефективність діяльності державного апарату України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. К.: Юрінком, 1996. 80 с.
2. Про внесення змін до Конституції України щодо проведення чергових виборів народних депутатів України, Президента України, депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів: Закон України від 1 лютого 2011 року № 2952-VI / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 10. Ст. 68.
3. Про внесення змін до Конституції України: Закон України від 8 грудня 2004 року № 2222-IV / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 2005. № 2. Ст. 44.
4. Про відновлення дії окремих положень Конституції України: Закон України від 21 лютого 2014 року № 742-VII / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 11. Ст. 143.
5. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя): Закон України від 2 червня 2016 року № 1401-VIII / Верховна Рада України. Офіційний вісник України. 2016. № 51. Ст. 1799.
6. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 року № 1402-VIII / Верховна Рада України. Офіційний вісник України. 2016. № 56. Ст. 1935. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>.
7. Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг: Закон України від 29 вересня 2016 року № 1540-VIII / Верховна Рада України. Офіційний вісник України. 2016. № 94. Ст. 3068. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1540-19/print1511205742860875>.
8. Report on the rule of law, adopted by the Venice Commission at its 86th plenary session (Venice, 25–26 March 2011). URL: [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2011\)003rev-ukr](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2011)003rev-ukr).
9. Rule of Law Checklist, adopted by the Venice Commission at its 106th Plenary Session (Venice, 11–12 March 2016). URL: [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2016\)007-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2016)007-e).
10. Система. Словник української мови: в 11 т. / за ред. І.К. Білодіда. К.: Наукова думка, 1978. Т. 9. С. 203. URL: <http://sum.in.ua/s/systema>.
11. Систематизувати. Словник української мови: в 11 т. / за ред. І.К. Білодіда. К.: Наукова думка, 1978. Т. 9. С. 205. URL: <http://sum.in.ua/s/systematyzuvaty>.
12. Бахрах Д.Н. Административное право. М.: НОРМА, 2000. 640 с.

13. Філософія кризи влади: пріоритетні напрями досліджень розвитку держави та права в умовах євроатлантичної інтеграції України: монографія / Р.І. Благута, О.М. Балинська; за заг. ред. Н.В. Камінської. К.: Дрогобич: Посвіт, 2018. 288 с.
14. Демиденко В.О. Реалії та тенденції сучасної конституційної реформи в аспекті підвищення ефективності публічної влади в Україні. Часопис Київського університету права. 2017. № 2. С. 48–52. URL: http://kul.kiev.ua/doc/CHAS17_2%20.pdf.
15. Демиденко В.О. Утвердження та забезпечення конституційних прав і свобод людини та громадянина: посібник. К.: НАВСУ, 2001. 100 с.
16. Довідь Генерального секретаря ООН Кофі Аннана «Верховенство права і правосуддя на перехідному етапі у суспільствах у стані конфлікту і постконфліктних суспільствах» від 23 серпня 2004 року (док. S/2004/616). URL: <https://www.un.org/ruleoflaw/files/2004%20report.pdf>.
17. Етимологічний словник української мови: в 7 т. / Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні НАН України. К.: Наукова думка, 2003. Т. 4: Н – П. 656 с.
18. Кавалеров А.А. Цінність у соціокультурній трансформації. О.: Астропринт, 2002. 221 с.
19. Кравченко В.В. Конституційне право України: навч. посібник. 4-те вид. К.: Атіка, 2007. 568 с.
20. Мо-Цзы. Этические воззрения. Антология мировой философии: в 4 т. М.: Мысль, 1969. Т. 1: Философия древности и Средневековья. Ч. 1. С. 196–205.
21. Новый тлумачний словник української мови: в 3 т. / уклад.: В.В. Яременко, О.М. Сліпушко. К.: Аконті, 2003. Т. 2. 1455 с.
22. Рабінович П.М. Філософія прав людини у Конституції України. Юридический вестник. 1997. № 2. С. 57–63.
23. Словник іншомовних слів / за ред. О.С. Мельничука. К.: Головна редакція «УРЕ» АН УРСР, 1974. 775 с.
24. Білозьоров Є.В., Власенко В.П., Горова О.Б., Завальний А.М. Теорія держави та права: навч. посібник. К.: НАВС; Освіта України, 2017. 320 с.
25. Філософський енциклопедичний словник / за заг. ред. В.І. Шинкарука. К.: Абрис, 2002. 742 с.
26. Шаптала Н.К., Задорожня Г.В. Конституційне право України: навч. посібник. Дніпропетровськ: ТОВ «Лізунов Прес», 2012. 472 с.
27. Юридична енциклопедія: в 6 т. / за ред. Ю.С. Шемшученка. К.: «Українська енциклопедія» ім. М.П. Бажана, 1999. Т. 2. 768 с.

УДК 342.565.2(477)

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВИБОРЧОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

PERSPECTIVES FOR DEVELOPMENT OF THE ELECTORAL SYSTEM OF UKRAINE

Майданик О.О.,

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри конституційного, адміністративного
та господарського права юридичного факультету
Академії праці, соціальних відносин і туризму*

У статті розглядаються переваги та недоліки мажоритарної та пропорційної виборчих систем, вітчизняний та зарубіжний досвід їх застосування. Визначаються напрями подальшого розвитку виборчої системи України у контексті євроінтеграційних процесів та конституційної реформи в Україні. Окреслено концептуальні підходи формування вітчизняної моделі виборчої системи, удосконалення виборчого законодавства України.

Ключові слова: мажоритарна виборча система, пропорційна виборча система, депутат, мандат, політичні партії, партійний контроль, фрагментація парламенту, виборче законодавство.

В статье рассматриваются преимущества и недостатки мажоритарной и пропорциональной избирательных систем, отечественный и зарубежный опыт их применения. Определяются направления дальнейшего развития избирательной системы Украины в контексте евроинтеграционных процессов и конституционной реформы в Украине. Определены концептуальные подходы формирования отечественной модели избирательной системы, совершенствования избирательного законодательства Украины.

Ключевые слова: мажоритарная избирательная система, пропорциональная избирательная система, депутат, мандат, политические партии, партийный контроль, фрагментация парламента, избирательное законодательство.

The article deals with the advantages and disadvantages of majoritarian and proportional electoral systems, domestic and foreign experience of their application. The directions of further development of the electoral system of Ukraine in the context of eurointegration processes and constitutional reform in Ukraine are determined. Conceptual approaches of formation of the national model of the electoral system, improvement of the electoral legislation of Ukraine are outlined.

Key words: majoritarian electoral system, proportional electoral system, deputy, mandate, political parties, party control, fragmentation of parliament, electoral law.

Постановка проблеми. Інститут виборів є інструментом реалізації політичних прав громадян, показником зрілості громадянського суспільства, індикатором рівня розвитку у ньому демократичних традицій. В Україні цей інститут з початку 90-их років відзначається високим динамізмом. Відбуваються безперервні зміни законодавчого закріплення типу виборчої системи, яким віддається перевага на певному етапі суспільного і державного розвитку. Поряд із іншими факторами зазначене є показником змін у рівні правової свідомості та правової культури громадян, їх об'єднань, представників державних та самоврядних структур, кваліфікованості законодавчого органу.

На тлі економічних та політичних кризових явищ в Україні помітно простежується тенденція до посилення домінування інтересів політичних партій над інтересами громадян. Вкотре наполегливо висловлюються вимоги стосовно зміни виборчої системи України на пропорційну.

Яка ж модель виборчої системи є найбільш прийнятною для України у контексті забезпечення рівних можливостей для громадян України реалізувати виборче право?

Стан дослідження. Проблематика організації та проведення виборів, видів, моделей виборчих систем стала об'єктом уваги таких науковців, як: Ю.М. Биса-